

TULIPÁN

NITRA

BARAK ARCHITEKTI

ZÁKLADNÁ ŠKOLA NA TULIPÁNOVEJ ULICI V NITRE, ALEBO AKO HLBOKO SA DOKÁŽEME SKLONIŤ?

„Žák přišel k rabinovi a zeptal se: „Dříve existovali lidé, kteří viděli Boha tvář v tvář; proč už dnes nejsou?“ Tu mu rabin odpověděl: „Poněvadž se dnes už nikdo nedokáže sklonit tak hluboko.““

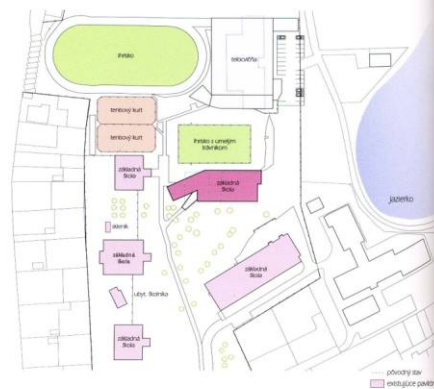
Carl Gustav Jung

V šesťdesiatych rokoch bol v mestskom parku v Nitre postavený areál pavilónovej školy podľa údajného holandského typového projektu. Postavili ho s ohľadom na vtedajšie možnosti rýchlo a zrejme nie veľmi nákladne, o relatívne ľahkej konštrukcii dvojpodlažnej skladačky sa vo verejnom priestore parku a v našich klimatických podmienkach uvažovalo zjavne aj ako o rýchlom, lacnom a dočasnom riešení. Toto dočasné riešenie oslávilo tento rok svoje 50. výročie. A dnešná základná škola ho slávila nielen akadémiou v nitrianskom divadle, ale aj stavebne: rekonštrukciou dvoch pavilónov, zbúraním jedného a stavbou nového trvalého pavilónu na jeho mieste – podľa projektu nitrianskeho ateliéru *barak architekti*.

Už občianske združenie *Škola tretieho tisícročia* založené v roku 1999 sa túto základnú školu zameranú na šport, pokúšalo organizačne aj priestorovo obnoviť. Mala sa stať školou pre nadané aj postihnuté deti, detským denným stacionárom a denným centrom pre seniorov – teda bohatšie diferencovaným priestorom aktívneho učenia sa so spúšťaním disfunkcií s nadaniami, mladších so staršími, dočasného s trvalým. Tých, ktorí sú odkázaní na pomoc, s tými, čo im pomocť môžu. V takto zmiešanej komunite sa možno učiť pomoci aj na základe vlastnej žitej skúsenosti. Bola to u nás dosiaľ neoverená myšlienka, ojedinelá architektonická úloha, fantastická šanca vytvoriť verejne prístupný školsko-komunitný priestor mesta. Projekt vyzvaného ateliéru *barak architekti* navrhoval stavať v parku vedľa dočasných pavilónov postupne nové trvalé pavilóny, tie dočasné následne rozobrať a odviezť. Recyklovať? A sadiť na ich mieste nové stromy.

Projekt skončil tak, ako u nás mnohé podobné občianske projekty vo verejnom priestore, teda skôr, ako sa začal realizovať. Občianskemu združeniu sa nepodarilo získať nevyhnutné financie. Tu by vlastne text mohol skončiť.

Veď je otázkou, aká modifikácia projektu, napriek všetkým jeho zmenám, dovoľuje hovoriť ešte o „tomto“ architektonickom projekte. Občianske združenie, aby zo zámeru uskutočnilo aspaň čosi, venovalo projekt základnej škole takej, aká dnes je – teda zameranej na šport –, a ako taká získala táto škola z mestského rozpočtu prostriedky na čiastočnú rekonštrukciu a novostavbu. Predstavitelia slovenskej architektonickej obce, ktorí v súčasnosti hovoria v dennej tlači o tom, ako architektúra a architektom súčasná ekonomická kríza pomôže k novej skromnosti, by sa sem mohli vybrať na skromnú exkurziu. Možno by založili verejnú zbierku na podporu tejto a iných škôl u nás. Aj to torzo, ktoré sa z projektu realizovalo, je z pohľadu dlhodobého zanedbávaného a podfinancovaného školstva na Slovensku vlastne sviatok. Paradoxný sviatok. Deti sa môžu učiť v novej budove zatiaľ bezplatnej štátnej základnej školy. Podobných štátnych



SITUÁCIA



a komunálnych objednávok na nové a obnovujúce sa školy je oproti okolitým krajinám u nás minimum. Tu vznikli nové učebne a priestory pre učiteľský zbor, na rozdiel od dočasných pavilónov v tom stálom sú aj šatne, svetelná a tepelná pohoda, obedy v jedálni, do ktorej deti nebudú organizovane prechádzať z učebného pavilónu do jedáleňského za každého počasia. To najzákladnejšie zo základného vybavenia. Teda komfort, aký je mnohým školám v Nitre aj inde na Slovensku dnes len ťažko dostupný.

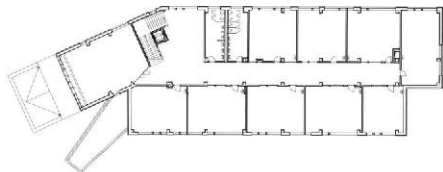
Veľmi paradoxný sviatok. Budova realizovaná čo možno najlacnejšími stavebnými postupmi, technológiami a materiálmi + farbou. Napriek tomu tu nájdeme aj niekoľko alúzií na okolité dočasné pavilóny v parku: vstup prekrytý markízou nesenou stĺpmi, sklobetónové presvetlenie školskej chodby v strede trojtraktu cez triedy po jeho obvode, veľké presklené združené okná na fasádach so zníženým parapetom. Na rozdiel od zľahka zájdených, pôvodne zrejme bielych, dočasných pavilónov, nová farebná trvalá stavba nie je reformáčnne, ani reformujúca. Nie je ani neutrálna. Cez znížený parapet je aj z nej opäť nebyvalý výhľad do parku. Mimoriadna empatia voči deťom, ktoré sem nemusia chodiť do školy ako na dno bielej vane, cez okraj ktorej leďva vidia von. Vyhraný boj s univerzálnou stavebnou normou v mene dobrej veci. Super. Super?

Dokážu sa súčasní architekti stredného veku u nás, meniac svoje projekty, skloniť ešte hlbšie? Každý experimentálny projekt súčasnej a/typovej skladačky, hoci len dočasnej a drevenej, či každý zobytnený „kontajner“, hoci len prepravný, by predpokladal iné východiskové podmienky. Iné myslenie, občiansku spoločnosť, starostlivejšiu demokratickú verejnú správu, menšiu korupciu a vyšší rozpočet podobne, ako ich predpokladala úvodná občianska iniciatíva a úvodný etapový projekt. Nie je isté, že text o architektúre tu už vôbec niekde začal. Niektoré fragmenty dlhodobých tém ateliéru *barak architekti* trvajú aj tu. Aj v tejto stavbe sa ešte pokúšajú o transformáciu stavebných postupov, technických riešení a prvkov do architektúry. Ešte venujú pozornosť priemyselnej a v tomto prípade aj dočasnej architektúre stojacej na okraji záujmu. Ešte vždy dávajú prednosť farbe pred nefarbou. Vedú tieto fragmenty k nejakej formulovanej predstave architektúry? K postupom tvorby? Ako hlboko sa dokázala skloniť súčasná architektúra na

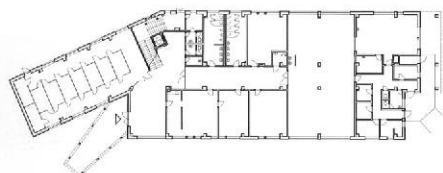
Slovensku? Kto z nás jej vidí do tváre? A akú skromnosť, popri opulentných nákupných strediskách, monštruózných prestavbách zimných štadiónov, mohutných rekonštrukciách privilegovaných hradov, zlej voľbe a užitií permanentných protipovodňových zábran ničiacich nábrežia hlavného aj mnohých iných miest na Slovensku, máme pestovať pri drobných prestavbách, nevelkých rekonštrukciách a dobrovoľných nepatrných návrhoch novostavieb, ktoré už dávno balansujú na hrane prežitia? Akú skromnosť v architektúre to máme v súvislosti s nimi na myslí?

Je zbytočným plytvaním písať o tom, že ojedinelú stavbu dočasného zrejme holandského typového projektu školy na Slovensku by sme mali aspoň zdokumentovať, hľadať základné dáta o jeho autoroch aj realizácii a pokúsiť sa zistiť i to, ako sa do parku v Nitre tento projekt v šesťdesiatych rokoch vôbec dostal. Ešte neskomnenejšie by bolo pokúšať sa o výskum problému dočasnej architektúry na Slovensku. Každé pracovisko, ktoré sa kedy venovalo dokumentácii a výskumu architektúry 20. a 21. storočia u nás, vie, aké neuveriteľne neskomrné je takéto počínanie. Podobne nadsadené je opakovane písať o tom, že architekti a architektky by privítali *verejnú architektonickú súťaž* na verejné stavby a iné štátne architektonické objednávky financované z komunálnych aj iných zdrojov, chopili by sa možností navrhovať aj súčasnú školu a uvažovali v tomto kontexte možno aj o súdobej a/typovej priestorovej skladačke ktorá by mohla prospieť nielen Nitre. Ale aj verejným priestorom iných miest, parkov či vzdelávacích areálov na Slovensku. Prípadne by si, dokonca aj bez objednávky, kládli i otázku vzťahu dočasnej a trvalej architektúry dnes. Každé vedenie školy, mestský magistrát, ministerstvo školstva aj komora architektov vie, aká neskomrná by bola takéto skromnosť. A žiadne ďalšie ekletické veldielo či monumentálna kópia by tento problém nevyriešila. Ani ďalšia novomoderná biela krabica, ktorej by páni architekti Lábus alebo Stempel boli ochotní udeliť cenu za „pravdivú“ a „jednoduchú“ architektúru na Slovensku, už sa ani neusilujú skloniť sa pod svoje pretrvávajúce sklony. Taká „nová“ skromnosť je celkom neskomrnne obmedzená a obmedzujúca. Podobne ako tá „nová“ moderná, čo si osobuje právo moralizovať tu o každej inej súčasnej architektúre, ktorá by si dovolila na Slovensku sa vôbec objaviť. Otázkou je, kam sa u nás v tejto situácii klóni





2. NP



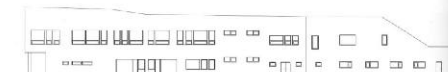
1. NP

architektúra, ak vôbec nadobúda nejakú tvár, do ktorej by bolo možné sa zahľadieť.

Napokon, ani toto písanie – niekoľkokrát síce téměř ukončené či prerušené – stále znova odkladajúce otázku architektúry, ale trvajúce na tejto otázke, nie je ekonomické. A je stavané z neskromných výrokov aj metafor: Architektúra sa dnes len málokedy obracia k Bohu a už vôbec ju s ním netreba stotožňovať, ani zamieňať. Prapodivne chápaná úcta k množstvu bôžikov a mýtov tu aj tak dosť zamestnáva úvahy o verejnom priestore. Tak načo tento kontext? A tento text? Nie je neskromné písať takto o architektúre? A nie je neskromné o nej písať? Heretický! Ale obracať slová o skromnosti v architektúre proti architektúre samej, užívať ich ako bič na akékoľvek iné myšlienky, nápady a tvorbu, než je tá, ktorá vyhovuje najelementárnejším vžitým predstavám a postupom stavania, a plesť si pritom hlboké sklonenie sa pred úspornými riešeniami a mnohými obmedzeniami s predklonom pred každou ponúknutou šancou investovať do stavieb s ešte väčším ziskom nie je o nič menej heretické. Možno tento text necháva zaznieť aspoň paradoxnosti predstáv o skromnosti, aké sa v architektúre na Slovensku dnes roja. Architektúru na samej hranici existencie ubíjajú skôr, ako vznikla. A blahobytnému stavaniu sú ukradené. Ak to pôjde takto ďalej, môžeme otvorene prenechať stránky architektonických časopisov kolegom a kolegyniam developerom. A publikovať v stavebných ročenkách? To je svet stavebných investícií. Navyše, architektúra na Slovensku sa po niekoľkých rokoch investičných a stavebných hodov a po vlastnej vynútenej aj dobrovoľnej hladovke aj tak možno



REZ



POHLADY

čoskoro same ticho a vo všetkej skromnosti pomíne. Na rozume, aj na živote.

Neostáva mi iné, než sa neskromne hlboko skloniť pred architektonickými ateliérmi, investičnými subjektmi, stavebnými firmami aj obyvateľstvom, ktoré ešte vedie v architektúre na Slovensku aký taký tvorivý spor s všeobecne prijímanou myšlienkovou, investičnou aj stavebnou normou. Veď mnohé súťaže, projekty a stavby týkajúce sa aj architektúry šesťdesiatych rokov na Slovensku miznú pod bohatými nánosmi „novej skromnosti“, iné už pod nimi zmizli úplne. Matušikov Prior/K-Mart/Tesco a Hotel Kyjev ešte odolávajú. Aj jeho Nová tržnica z konca sedemdesiatych rokov. Zatiaľ aj Svetkov rozhlas... Kto o chvíľu celkom potichu a vo všetkej investorsko-stavebnej paskromnosti vyvýhne na ich mieste, pred nemým zrakom obyvateľstva aj architektov miest čosi omnoho vernejšie vystihujúce maximalizovanie zisku zo súčasnej krízy a strát architektúry? Napokon, je to dosť „skromné“ maximalizovanie: architektúru minimalizuje.

V Miňovského a Dedečkovej Poľnohospodárskej univerzite v Nitre sa ešte učia, bola to navyše jediná inštitúcia, ktoré si spomedzi všetkých súčasných prevádzkovateľov Dedečkových stavieb nedávno pripomenula jubileum žijúceho spoluautora svojej budovy. Na Tulipánovej č. 1 tiež ešte učia a uvažujú, ako dnes užívať to, čo s problémami spravujú. Sú to školy, ktoré nám dnes kladú aj otázku architektúry a trvajú na nej? Bude nás v tomto zmysle ZŠ Tulipánová znepokojovať aj ďalej? Pohne v nás ničím?

Monika Mitáňová



ZÁKLADNÁ ŠKOLA TULIPÁN
TULIPÁNOVÁ ULICA, NITRA

BARAK ARCHITEKTI

mesto: Mesto Nitra
autor: Barak architekti / Viktor Šabík
spolupráca: Marek Šumichrast
projekt: 06. 2008 – 12. 2008, realizácia: 06. 2009 – 08. 2010
plocha pozemku: 29 787 m², zastavaná plocha: 795 m²
úžitková plocha: 1 550 m²
foto: Daniel Veselský



Viktor Šabík
*1959 Nitra-Cerňav
1993 FA STU Bratislava
www.barak.sk